

Woensdag 27 februari 2019

TivoliVredenburg - Hertz - 20.00 uur

CALEFAX

Droom of werkelijkheid

Oliver Boekhoorn, hobo

Raaf Hekkema, saxofoon

Alban Wesly, fagot

Jelte Althuis, basklarinet

Ivar Berix, klarinet

Matthew Barley, cello

Floriaan Ganzevoort, belichting

Felix Mendelssohn 1809-1847

Nocturne uit 'Ein Sommernachtstraum'

(arrangement Oliver Boekhoorn)

Claude Debussy 1862-1918

Rêverie (arrangement Jelte Althuis)

Maurice Ravel 1875-1937

Gaspard de la nuit

(arrangement Raaf Hekkema)

Pauze

Solage ca. 1340-1400

Fumeux Fume (arrangement Raaf Hekkema)

Erik Satie 1866-1925

Danses de travers (arrangement Raaf Hekkema)

Sander Germanus *1972

Nur für Verrückte (2014)

Arcangelo Corelli 1653-1713

La Folia (arrangement Raaf Hekkema)

Muziek tussen twee werelden

Muziek langs de grens van de werkelijkheid, het voorstelbare, misschien zelfs het wenselijke... In zijn revolutionaire boek *Droomduiding* verklaart Sigmund Freud wat onze dromen ons kunnen vertellen. Deze zelfverzonnen verhalen, veelal gebaseerd op triviale gebeurtenissen van de afgelopen dag, onthullen (met een beetje inlevingsvermogen) onze onbewuste en onvervulde verlangens. Het gedachtengoed van Freud vormt nog altijd de basis van de hedendaagse psychotherapie. Maar als onze nachtelijke hersenspinsels zo verklaarbaar worden, dan wordt ons (onbewuste) gedrag overdag dat ook meer. Is dat wel prettig? Tot hoever laten wij ons in de hersenpan kijken? En hoe diep willen wij eigenlijk zélf in onze ziel kijken? Gelukkig is muziek een abstracte kunst, waarachter we ons ook een beetje kunnen verschuilen: musici verklaren doorgaans niet wat ze spelen, dat is niet nodig (misschien onwenselijk?) - en wat het publiek hoort en beleeft blijft sowieso meestal onbenoemd, een enkele keer uitgezonderd; bij een drankje achteraf. De fantasie mag de vrije loop hebben, vooral in die stukken die openlijk een sluier voor de luisteraar lijken op te trekken, juist ter stimulatie van die fantasie. Rond de vorige eeuwwisseling leek de nog onontgonnen droomwereld een onweerstaanbare aantrekkingskracht te hebben op kunstenaars. Ook op componisten.

Felix Mendelssohn was pas zeventien jaar oud toen hij een orkestouverture schreef voor Shakespeares *A midsummer night's dream*. Het stuk ging kort daarna in première, wat wel aangeeft dat Mendelssohns talent van meet af aan erkend en ondersteund werd. Pas zestien jaar later componeerde hij, op verzoek van Friedrich Wilhelm IV van Pruisen, de rest van de muziek voor een theatrale opvoering van het theaterstuk. Het *Scherzo*, de *Bruiloftsmars* en ook de *Nocturne* (die de geliefden begeleidt in hun slaap) vormen tot op de dag van vandaag bekende hoogtepunten uit de klassieke muziek.

Claude Debussy's *Rêverie* is een vroeg werk van de componist die later een spraakmakend pionier zou worden van de harmonische vooruitgang. Het is ongecompliceerd, elegant kabbelend en nog in romantische stijl geschreven.

Als er één stuk is in het repertoire van Calefax dat de vraag opwerpt of het wenselijk is dat het überhaupt zou moeten bestaan in de versie voor rietkwintet, dan is het wel **Maurice Ravels** *Gaspard de la nuit*. Raaf Hekkema maakte een bewerking in 2006 en deed, na een paar enigszins onbevredigende uitvoeringen, een tweede poging drie jaar later. Daarna verdween het project in de kast. Onderhavige versie (de derde) is nieuw. De bewerking van tien jaar geleden is noot voor noot gereviseerd. Het is moeilijk om het woord *gaspard* te vertalen, maar een mogelijke vertaling van de hele titel luidt: *Bewaker van de schatten van de nacht*, wat wel zeer in

lij is met Freuds gedachte dat de mens zijn eigen onbewuste gevoelens bewaakt en slechts zeer spaarzaam prijsgeeft - zelfs aan zichzelf. De muziek is gebaseerd op Aloysius Bertrands *Gaspard de la nuit*, een driedelige cyclus van gedichten in elk waarvan een droom wordt beschreven: in het onmeest lieflijk klinkende *Ondine* bedwelmt een waternimf ons met haar gezang teneinde ons te verleiden om toe te treden tot haar aquatische onderwereld - en daar te stikken uiteraard. *Le Gibet* biedt een macabere aanblik op een galg met hangend slachtoffer, staande in een uitgestrekte vlakte terwijl de doods klokken zachtjes beieren. In *Scarbo* ten slotte buitelt een kwaadaardige kobold door de slaapkamer, houdt ons wakker met geluiden, verdwijnt en keert weer terug, onvindbaar, maar hoorbaar rommelend en ratelend. Bestaat de kobold echt, of vormt-ie een deel van ons onbenoembaar kwaadaardige zelf? Met *Scarbo* wilde Ravel, zo verklaarde hij, een pianowerk afleveren dat moeilijker was dan het moeilijkste dat hij kende: Mily Balakirevs *Islamey*.

Solage was een centrale figuur in een excentrieke literaire Parijse salon die bekend stond als *Les fumeurs* (de rokers). Of ze daadwerkelijk opium gebruikten om hun kunst tot leven te wekken is niet bekend, maar onwaarschijnlijk is het zeker niet. In het wat bizar klinkende *Fumeux Fume* rekt Solage de dan geldende tonaliteit tot het uiterste op. Deze muziek wordt gerekend tot de zogenaamde *Ars Subtilior*, een stijl die aan het eind van de veertiende eeuw in Frankrijk opkwam en waarin geëxperimenteerd werd met een grote complexiteit in harmonie en ritmiek. De *Ars Subtilior* duurde maar enkele decennia.

*De roker rookt door rook;
een rokerige speculatie.
Terwijl anderen roken in gedachten
rookt de roker door rook.
Omdat rook hem zeer behaagt
tijdens het mediteren.
De roker rookt door rook;
een rokerige speculatie.*

De *Danses de travers* van **Erik Satie** maken deel uit van de cyclus *Pièces froides*. De titel refereert aan de armoedige omstandigheden waarin de componist leefde in Parijs: tijdens de koude winternachten van 1896 zou hij met al z'n kleren aan in bed zijn gekropen, met de rest van zijn kleren in een stapel erop.

Sander Germanus: 'De titel van het werk *Nur für Verrückte* (Eintritt kostet den Verstand) verwijst naar de aankondiging in gebrekkig verlichte letters van het Magisch Theater zoals beschreven in de roman *De Steppenwolf* (1927) van Hermann Hesse. Dit is een theater waar een even verleidelijk als

verwerpelijk gemaskerd bal plaatsvindt met orkestjes van duivels en Mister Pablo die op zijn gebogen toeter blaast. In dit werk wordt de luisteraar net als de hoofdpersoon van het boek meegenomen van buiten het theater naar binnen om na allerlei omzwervingen door de volgepakte zalen aan het eind van het stuk het lichtzinnig feestgedruis verward te verlaten. De harmonieën in *Nur für Verrückte* refereren lichtelijk aan de muziek uit de tijd van het boek, maar verklanken in eerste instantie de gedesoriënteerde gemoedstoestand van de hoofdpersoon, een 'steppenwolf'. Dit laatste wordt versterkt door het gebruik van akkoordprogressies gebaseerd op zowel een moderne als een klassieke grondtoonstemming, die ongeveer een kwarttoon van elkaar verschillen. Het hallucinerende licht in en om het beschreven theater wordt tijdens de uitvoering van dit werk vertaald door een speciaal voor dit stuk ontworpen belichting door Floriaan Ganzevoort.'

Toen **Arcangelo Corelli** in 1700 zijn bundel vioolsonates opus 5 publiceerde was hij op het toppunt van zijn roem, die zich uitstrekte tot heel West-Europa. De twaalfde en laatste sonate uit dit opus 5 is een buitenbeentje in de verder volgens een tamelijk dwingend stramen vormgegeven sonates. Het stuk is een set thema en variaties op wat nu te boek staat als een van de oudst bekende Europese dansthema's: *la Folia*, vermoedelijk van Spaanse of Portugese herkomst. Corelli's voorbeeld werd in de daaropvolgende eeuwen gevolgd door grote componisten als Bach, Liszt en Rachmaninov.

Raaf Hekkema

Floriaan Ganzevoort is lichtontwerper voor theater, muziek, dans en ruimtes. Hij studeerde af als Theaterwetenschapper aan de Universiteit van Amsterdam op het onderwerp 'Licht als dramaturgisch middel'. Vanaf 2000 maakt Floriaan voor diverse gezelschappen lichtontwerpen. Door zijn dramaturgische achtergrond is het licht dat hij ontwerpt altijd sterk verbonden met de inhoud van de voorstelling. Tijdens zijn studie begon hij bij de choreografen Emio Greco en Pieter Scholten als technisch coördinator. Voor dit gezelschap deed hij de technische productie en uitvoering van nationale en internationale tournees, en maakte hij een aantal lichtontwerpen. Als lichtontwerper werkte Floriaan onder meer voor Emio Greco en Pieter Scholten, Nationale Opera & Ballet, Nederlandse Reisopera, Springdance Festival, De Toneelmakerij, Anouk van Dijk, Nederlands Blazers Ensemble, Merlijn Twaalfhoven en Asko|Schönberg. Floriaan won in 2011 samen met Rieks Swarte, Jacqueline van Eeden en Carly Everaert de TIN Wijnberg Scenografieprijs voor de voorstelling 'De Storm' van De Toneelmakerij.

Zie verder ook www.calefax.nl voor alles over Calefax.
Hun volgende concert: vrijdag 26 april (keuzeconcert)